

ใบงานที่ 2 วิเคราะห์คำสมาส

ท 4.1 ม.4-6/6 อธิบายและวิเคราะห์หลักการสร้างคำในภาษาไทย

E-book คำสมาส

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/1,12 วิชา ท32101 ภาษาไทย 3 ครูเมธาวี ทองคุ้ม

ชื่อ..... ชั้น..... เลขที่.....

คำสมาส มีความหมายตามรูปศัพท์ว่า “การวางอยู่ร่วมกัน” เป็นการสร้างคำเช่นเดียวกับคำประสมในภาษาไทย โดยใช้คำที่มาจากภาษา ..... และ ..... เท่านั้น ห้ามมีภาษาอื่นประกอบ มีลักษณะอื่น ๆ ดังนี้

1) แปลความหมายจากหลังมาด้านหน้า เช่น ผลิผล [ผล-หลิด-ตะ-ผล] = ผลที่ผลิออกมาแล้ว (*ผลผลิต ไม่ใช่คำสมาส เป็นคำประสม)

2) **ไม่ใช่** เครื่องหมายทั้งหมด ( ) ตรงพยางค์ท้ายของคำหน้า

ไม่ประวิสรรชนีย์ระหว่างคำ (หมายถึง.....) อ่านออกเสียงสระเชื่อมติดกันระหว่างคำหน้ากับคำหลัง ส่วนใหญ่ออกเสียง ..... ระหว่างรอยต่อของคำ เช่น (ยกเว้นบางคำ เช่น สุภาพบุรุษ ปทุมธานี ฯลฯ)

ประวัติ(บ. ส.) + ศาสตร์ (ส.) = ประวัติศาสตร์ อ่านว่า ประ-หวัด-ติ-สาด / ประ-หวัด-สาด

ธรรม(บ. ส.) + ศึกษา (ส.) = ... อ่านว่า .....

กุศล (ส.) + กรรม (ส.) = ... อ่านว่า .....

3) คำว่า “พระ” กลายเสียงมาจากภาษาบาลีสันสกฤต “วร” ถ้าประกอบหน้าคำบาลีสันสกฤตจัดเป็นคำสมาสแบบ.....

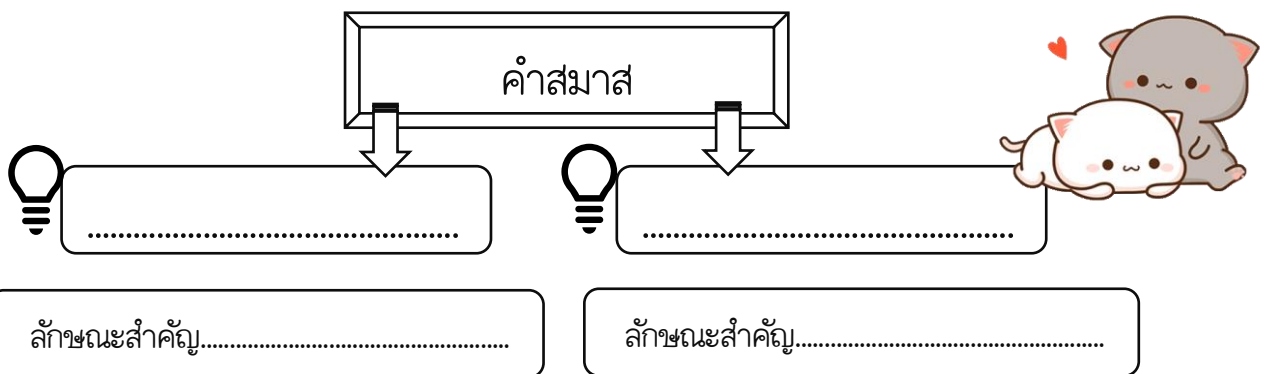
ตัวอย่าง พระหัตถ์ (บ.) ..... ***กรณีที่ไม่ใช่คำบาลีสันสกฤตตามจะเป็นคำประสม เช่น พระขนง (บ.)

ข้อควรระวัง *** ระวังสับสนกับคำประสม

คำต่อไปนี้เป็น **คำประสม** (คำสมาสเทียม) ที่สร้างเลียนแบบคำสมาสแบบสมาส จงวิเคราะห์ลักษณะของคำต่อไปนี้ว่ามาจากภาษาใดบ้าง

ตัวอย่าง : ภูมิลำเนา = ภูมิ (บ.ส.) + ลำเนา (บ.)

ราชดำเนิน	=	บรรจุกันท์	=	บายศรี	= .....
ผลไม้	=	นักผจญภัย	=	นักปราชญ์	= .....
พระพุทธรเจ้า	=	พระเขนย	=	พระแก้ว	= .....
สรรพสินค้า	=	เทพเจ้า	=	พลเมือง	= .....
เคมีภัณฑ์	=	ราชปะแตน	=	ราชสำนัก	= .....

คำสมาสแบบสมาส

ไทยนำคำจากภาษาบาลีและสันสกฤตตั้งแต่ 2 คำ ขึ้นไปมาประสมเรียงกันตามวิธีการสร้างคำสมาส คำสมาสส่วนใหญ่ในประเทศไทยเป็นจำพวก “คำสมาสสร้าง” เราสร้างเอง บางคำ**ไม่มีใช้**ในภาษาบาลีสันสกฤต **ลักษณะสำคัญ** 1) ไม่เปลี่ยนแปลงรูปคำ 2) ไม่ประวิสรรชนีย์ 3) ไม่มีตัวการันต์

เทคนิคการจำ คำสมาสแบบสมาส ส่วนใหญ่ที่พบบ่อยมักลงท้ายด้วยคำต่อไปนี้ (แต่ก็มีที่ลงท้ายด้วยคำอื่นด้วยนะ)

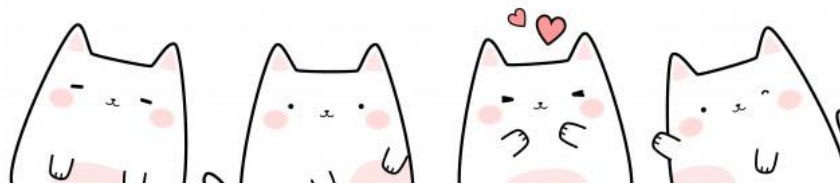

คดี ภัณฑ์ ภั้ย กรรม กร กิจ การ ภาพ สถาน ศึกษา ศิลป์ วิทยา ธรรม ศาสตร์

จงเติมคำสมาสที่เกิดจากการสร้างคำกับคำต่อไปนี้ให้ได้มากที่สุด คำที่มาสสร้างต้องเป็นภาษาบาลีหรือสันสกฤต

- 1) คดี : ไบราณคดี วรรณคดี จินตคดี สารคดี (*คำว่า “บันเทิงคดี” เป็นคำสมาสหรือไม่ เพราะเหตุใด?)
- 2) ภัณฑ์ : ผลิตภัณฑ์ ครูภัณฑ์ .....
- 3) ภั้ย : วาตภั้ย อัคคีภั้ย ..... (X นิรภั้ย)
- 4) กรรม : คหกรรม กลิกรรม .....
- 5) กร : วิทยากร จิตรกร .....
- 6) กิจ : กรณียกิจ เศรษฐกิจ .....
- 7) การ : วิทยาการ ชุรการ ..... (X จินตนาการ วิวัฒนาการ)
- 8) ภาพ : สถานภาพ สวัสดิภาพ ..... (X มโนภาพ)
- 9) สถาน : พิพิธภัณฑสถาน ศาสนสถาน .....
- 10) ศึกษา : พลศึกษา ศิลปศึกษา .....
- 11) ศิลป์ : นาฏศิลป์ วาหศิลป์ .....
- 12) วิทยา : จิตวิทยา ชีววิทยา .....
- 13) ธรรม : วัฒนธรรม อารยธรรม.....
- 14) ศาสตร์ : มนุษยศาสตร์ แพทยศาสตร์ .....

ยกเว้น : “สมาสแบบสมาส อย่างพลาดไปมโน” คำว่า มโนธรรม มโนกรรม มโนคติ มโนภาพ ไม่ใช่สมาสแบบสมาส เพราะ...> ดูหน้า 4

คำสมาสแบบสนธิ

เป็นการสร้างคำสมาสที่มีการกลมกลืนเสียงพยางค์หลังของคำแรกกับพยางค์แรกคำหลัง ประกอบด้วย 3 วิธี

1. สระสนธิ

ตัดสระท้ายพยางค์แรก ใช้สระแรกพยางค์หลัง

สระเดียวกันสนธิกันได้สระเดิม

◆ อะ,อา + อะ,อา = อา

- ภัตต + อาหาร = ภัตตอาหาร
- ปรหม + อาจารย์ = ปรหมอาจารย์
- มหา + อัศจรรย์ = มหาอัศจรรย์
- วชิร + อาวุธ = ...
- ศีลستر + อาวุธ = ...

อะ,อา

อิ,อี

◆ อะ,อา + อิ,อี = อิ อี เอ

- นร + อินทร์ = นรินทร์ นเรนทร์
- คช + อินทร์ = คชินทร์ คเชนทร์
- สุร + อินทร์ = ...
- พรหม + อินทร์ = ...
- มหา + อีสี่ = ...

◆ อะ,อา + อุ,อุ = อุ,อุ,โอ

- มัคค + อุเทศก์ = มัคคอุเทศก์
- นร + อุดม = ...
- นย + อุบาย = ...
- คุณ + อุปการ = ...

◆ อะ,อา + ไอ,ไอ,โอ,เอา = ไอ,ไอ,โอ,เอา

- วร + ไอรวาท = วโรรวาท
- มหา + ไอฟาร = ...
- พุทธ + ไอศวรรย์ = ...
- อน + ไอก = ...

ภัตต + อาหาร
= ภัตตอาหาร

อุ,อุ

● อุ,อุ + อุ,อุ = อุ,อุ

ครุ + อุปกรณ์ = ...

● อุ,อุ + สระอื่น =

เปลี่ยน อุ อุ เป็น “ว”

แล้วสนธิแบบ อะ อา

เช่น ฐนุ + อาคม
↳ ฐนว + อาคม = ...

★ อิ,อี + อิ,อี = อิ,อี

- อริ + อินทร์ = อรินทร์
- บดี + อินทร์ = ...
- ภูมิ + อินทร์ = ...
- มุณี + อินทร์ = ...

★ อิ,อี + อะ,อา,อุ,โอ

วิธีการ 2 อย่าง

1) แปลง อิ อี เป็น “ย” (จำ : อียอ)

ตัดตัวตามออกแล้วสนธิตามหลักทั่วไป

เช่น สามัคคี + อาจารย์
↳ สามัคย + อาจารย์ = สามัคยอาจารย์
อิ + อาศัย = ...

2) ตัด อิ อี ออก แล้วสนธิแบบ อะ อา

เช่น ศักติ + อานูภาพ
↳ ศักต + อานูภาพ = ศักตานุภาพ
หัตถิ + อาจารย์ = ...

วรรณยุกต์	แถว 1	แถว 2	แถว 3	แถว 4	แถว 5
วรรณยุกต์ ก	ก	ข	ค	ฅ	ง
วรรณยุกต์ จ	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ
วรรณยุกต์ ฉ	ฉ	ช	ฌ	ญ	ณ
วรรณยุกต์ ด	ด	ถ	ท	ธ	น
วรรณยุกต์ ป	ป	ฝ	พ	ภ	ม
เศษวรรณยุกต์	ย ร ล ว ส ห พ (อังก)				

3. นิคทิตสนธิ

เชื่อมและกลมกลืนเสียงระหว่างคำต้นที่ลงท้ายด้วยนิคทิต (อ) กับพยางค์หลังที่เป็นสระหรือพยัญชนะ

1) นิคทิต (อ) + พยัญชนะวรรณยุกต์

เปลี่ยนเป็นพยัญชนะวรรณยุกต์ตัวสุดท้ายของวรรณยุกต์นั้น

◆ วรรณยุกต์ ก เปลี่ยนเป็น “ง”

ส + เกต = สังกเกต   ส + กร = ...

ส + ขาร = ...   ส + คม = ...

◆ วรรณยุกต์ จ เปลี่ยนเป็น “ญ”

ส + จร = สัจจร   ส + ญา = ...

ส + ญาณ = ...   ส + ขาติ = ...

◆ วรรณยุกต์ ฉ เปลี่ยนเป็น “ณ”

ส + ฐาน = ...

◆ วรรณยุกต์ ด เปลี่ยนเป็น “น” (* ไทยเปลี่ยน ต > ด)

ส + ตาน = ...   ส + ธาน = ...

ส + ตาป = ...   ส + ไตษ = ...

◆ วรรณยุกต์ ป เปลี่ยนเป็น “ม”

ส + พันธ = ...   ส + ฝัส = ...

2) นิคทิต (อ) + เศษวรรณยุกต์ เปลี่ยนเป็น “ง”

ส + โยค = สังกโยค   ส + เวช = ...

ส + ทรณ = ...   ส + ทาร = ...

ส + ภาร = ...   ส + ภารวค = ...

3) นิคทิต (อ) + สระ เปลี่ยนเป็น “ม”

ส + าส = สมาส   ส + าคม = ...

ส + อาทาน = ...   ส + อาติ = ...

ส + ไอสร = ...   ส + อุกัย = ...

2. พยัญชนะสนธิ

เชื่อมและกลมกลืนเสียงพยัญชนะ

1) เปลี่ยน ส เป็น “โ”

มนส + ภาพ = มโนภาพ*

มนส + ธรรม = มโนธรรม*

มนส + คติ = ...

รหส + ฐาน = ...

* ลงท้ายด้วย ภาพ, ธรรม, คติ แต่ไม่ใช่คำสมาสแบบสมาส

2) เปลี่ยน ส เป็น “ร”

นิส + ภัย = นิรภัย

นิส + โทษ = นิรโทษ

นิส + เทศ = ...

ทุส + กัณดาร = ...

ทุส + ชน = ...

ทุส + มาน = ...

ทุส + พิษ = ...

ทุส + ลักษณ = ...

3) ตัด ส ทั้ง

ทุส + คติ = ทุคติ

ทุส + จริต = ...